

Програма
«Київське християнство
та унійна традиція»

Серія «Монографії», 1

ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОГРАФІЇ
ТА ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА
ІМ. М. С. ГРУШЕВСЬКОГО

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Національна академія наук України
Інститут української археології та
джерелознавства ім. М. С. Грушевського
Львівське відділення

Український Католицький Університет
Гуманітарний факультет
Кафедра нової і новітньої історії України
Філософсько-богословський факультет
Кафедра богослов'я

Інститут Історії Церкви
Українського Католицького
Університету

ІГОР СКОЧИЛАС

❖ ДАР ЛЮБОВИ ❖

КУНИЧЕ (КАТЕДРАТИК)
У КИЇВСЬКІЙ МИТРОПОЛІЇ
XIII–XVIII СТОЛІТЬ

ВИДАВНИЦТВО
УКРАЇНСЬКОГО КАТОЛИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ЛЬВІВ 2013

УДК 930.2:271-77(477)"12/17"
ББК Т212(4УКР)+Э372.29-605.1

Скочилиас Ігор. «Дар любові»: куниче (катедрастик) у Київській митрополії XIII–XVIII століть. – Львів: Вид-во УКУ, 2013. – 160 с.

Нарис розкриває обставини запровадження й практичне застосування в Київській митрополії пастирського податку «куниче» («катедрастик»). У добу середньовіччя та в ранньомодерний період цей символічний «дар любові» значною мірою сформував специфічно патерналістичну самосвідомість, котра домінувала в середовищі духовенства слов'янсько-візантійського обряду (православних та уніатів) до епохи Просвітництва. Утворена на основі куничого (катедрастика) фіскальна система Руської Церкви суттєво впливала на модальність ерархічно-корпоративних взаємин між тогочасним єпископатом і парафіяльним клиром. У роботі також розглядається ширше коло питань, пов'язаних із функціонуванням пастирського податку в різних єпископствах Київської митрополії – канонічна дисципліна, симонійні практики, освітні ініціативи ерархії, матеріальне забезпечення священників і фінансова спроможність владичих дворів, роль Римської Апостольської столиці та світської державної влади в новочасній модернізації церковних структур тощо.

Skochylias Ihor. «Gift of love»: The Kunyche (cathedraticum) in the Kyiv Metropolitanate during 13th – 18th centuries. – Lviv: UCU Press, 2013. – 160 pp.

Essay describes the conditions leading to the establishment of pastoral tax and its implementation in the Kyiv Metropolitanate. During the Middle Ages and the Early Modern Period, this symbolic «gift of love» significantly formulated a specific paternalistic self-consciousness that was dominant in clerical circles of the Slavic-Byzantine Rite (both Orthodox and Uniate) until the Enlightenment. Created on the basis of the pastoral tax, the fiscal mechanism of the Ruthenian Church substantially impacted the modality of hierarchical-cooperative relationships between the bishops and the parish clergy of those times. This essay also addresses a larger spectrum of issues related to the functioning of the pastoral tax in various archbishoprics of the Kyiv Metropolitanate – canon discipline, simony practices, education initiatives of the eparchy, material welfare of the priests and the financial competence of the bishop residences, the role of the Apostolic See and the lay state authorities in the Early Modern Period in the modernization of church structures, etc.

Рецензенти:

Вадим Ададуров, доктор історичних наук, професор
Юрій Волошин, доктор історичних наук, професор
о. Михайло Димид, доктор богослов'я

Рекомендовано до друку

Вченою радою Львівського відділення ІУАД ім. М. С. Грушевського
(прот. № 5 від 16.X.2012) та Вченою радою УКУ (прот. № 5 від 26.XII.2012)

ISBN 978-966-02-6606-3

© Ігор Скочилиас, 2013

Вступ

Написання цього нарису* зумовлено необхідністю засигналізувати нові дослідницькі проблеми, які постали перед українською історіографією київського християнства доби середньовіччя й нового часу, а також потребою введення в науковий обіг корпусу джерел, що відкриє, сподіваємося, далекоюсяжні перспективи у вивченні організаційної структури Православної та Унійної Церков XIII–XVIII ст. Передовсім маємо на меті з'ясувати механізми формування та «стимулювання» тих суто еклезіальних ментальних цінностей, котрі домінували в ерархічно-корпоративній системі Київської митрополії між вищим церковним істеблїшментом і парафіяльним клиром, уможливлючи творення специфічно патерналістичної самосвідомості в середовищі руського духовенства. Поступово ці нетривкі ментальні уявлення, що частково були привнесені в українсько-білоруські землі грецькою ерархією, яка орієнтувалася на візантійську систему цінностей, стали складовою еклезіальної тотожності Київської Церкви. По-друге, спробуємо подивитися на історію Руської митрополії «з-за куліс», розглянувши, зокрема, таке маловивчене питання, як фінансова спроможність її окремих владицтв та митрополії в цілому, що, здогадуємося, може дати дуже несподівані для дослідника

* Опрацювання джерельного матеріалу в Білорусі, Польщі, Росії та Україні впродовж 1995-2004 рр. уможливили дослідницькі гранти й стипендії *American Council of Learned Societies*, *Fundacji im. Braci Jana i Jędrzeja Śniadeckich* і *Kasy im. Józefa Mianowskiego*. Попередні версії нарису з'явилися друком у: Скочиляс І. «Дар любові», фінансовий обов'язок і ерархічна підлеглість: катедратик у системі фінансово-корпоративних відносин духовенства Київської митрополії XIII–XVIII століть // Дрогобицький краєзнавчий збірник. 2005. Вип. 9. С. 431-460; Його ж. Катедратик у системі фінансово-корпоративних відносин Київської митрополії XVIII ст. // Там само. 2006. Вип. 10. С. 628-673.

Зміст

Вступ	5
Гене́за катедрати́ка. Руське куниче в Київській православній митрополії.....	7
Еклезіальна практика: столовий податок у Галицькій (Львівській) єпархії XVI–XVII ст.	18
Катедратик як «пастирський дохід» в унійних єпархіях Руської Церкви XVII–XVIII ст.....	29
Канонічні приписи та парафіяльні реалії: столове у внутрішньому житті Львівського владитства XVIII ст.	57
<i>Правовий статус і регламентація процедури сплати</i>	57
<i>Засади оподаткування клиру та принципи розподілу катедрати́ка між парохами</i>	65
<i>Час і періодичність сплати столового</i>	68
<i>Інституційний контроль за сплатою катедрати́ка</i>	74
<i>Єпархіальні доходи від церковних податків</i>	80
Симонійний катедратик як проблема Унійної Церкви: дискусія 1710-х рр., рішення Замойського собору та ініціативи Риму	101
«Запізніла модернізація»: берестейський проект 1763 р., скасування катедрати́ка сеймом 1775 р. та церковна фіскальна реформа 80–90-х рр. XVIII ст.....	129
Висновки	140
Бібліографія	144